בדורא דרעותא ואתו לקמיה דרב יהודה וא"ל זיל הב ליה כמלא בקר וכליו ולא הוה ידענא כמלא בקר וכליו כמה (א) כיון דשמעת' להא דתנן לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אא"כ הרחיק ממנה ד' אמות ותני עלה ד' אמות שאמרו כדי עבודת הכרם אמינא ש"מ כמלא בקר וכליו ד' אמות וכרב יוסף מי לא תנן (ב) ר"מ ור"ש אומרים הנוטע את כרמו שמונה אמות על שמונה מותר להביא זרע לשם אפי' הכי מעשה עדיף בשלמא לרב יוסף אליבא דר"ש שמעינן ליה מפוזרין ושמעינן ליה רצופין מפוזרין הא דאמרן רצופין דתנן כרם הנטוע על פחות מד"א אינו כרם דברי ר"ש וחכ"א כרם ורואין את האמצעיים כאילו אינן אלא לרב נחמן אליבא דרבנן מפוזרין שמעינן ליה רצופין מי שמעינן ליה סברא הוא מדלר"ש פלגא לרבנן נמי פלגא אמר רבא הלכתא מארבע אמות ועד שש עשרה תניא כוותיה דרבא כמה יהו מקורבין ארבע אמות וכמה יהו מרוחקין שש עשרה הרי זה קנה קרקע ואת האילנות שביניהן לפיכך יבש האילן או נקצץ יש לו קרקע פחות מכאן או יתר על כאן או שלקחן בזה אחר זה הרי זה לא קנה לא את הקרקע ולא את האילנות שביניהן לפיכך יבש האילן או נקצץ אין לו קרקע בעי רבי ירמיה כשהוא מודד ממקום קצר הוא מודד או ממקום רחב הוא מודד א"ל רב גביהה מבי כתיל לרב אשי תא שמע דתנן הרכובה שבגפן אינו מודד אלא מעיקר השני בעי רבי ירמיה מכר לו שלשה בדי אילן מהו אמר ליה רב גביהה מבי כתיל לרב אשי ת"ש דתנן המבריך ג' גפנים ועקריהן נראין ר"א ברבי צדוק אומר אם יש ביניהן מד' אמות ועד שמונה מצטרפין ואם לאו אין מצטרפין בעי רב פפא מכר לו שנים בתוך שדהו ואחד על המצר מהו שנים בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו מאי תיקו

בעי

בדורא דרעותא. בעיר של רועים. שמכר אחד לחבירו שלשה אילנות ולא היה ח' אמות ביניהן ואמר ליה רב יהודה למוכר זיל הב ליה ללוקח הקרקע ואע"ג דאין ביניהן אלא כמלא בקר וכליו: **כיון דשמעתא להא דתנן.** כלומר כיון דשמעתא לברייתא הנשנית על הא דתנן בלא יחפור לא יטע אדם אילן בקצה שדהו סמוך לשדה חבירו כדי שלא ילך ממרישתו לחרוש אילן זה דרך שדה חבירו: **וכרב יוסף מי לא תנן.** בתמיה. ואמאי אמר ליה אביי לא תפלוג עליה דרב נחמן דתנן כו': ה"ג לה במסכת כלאים **רבי מאיר ורבי שמעון אומרים אף הנוטע כרמו על ח' אמות מותר.** וסיפא דהך דרבי יהודה היא: **אפי' הכי מעשה.** דלקמן רב והלכך אמר ליה אביי לא תפלוג עליה דרב נחמן דמעשה השנוי במשנה מסייעיה והיא משנה עיקר טפי מהך דר"ש דסמכינן אעובדא: וקמפרש גמרא **בשלמא לרב יוסף.** דאמר מד' ועד ח' וסבירא ליה כר"ש שמעינן דאיירי ר"ש מתרוייהו שיעורי כרב יוסף: **מפוזרין.** ח' אמות דהיינו לכל (ו)היותר: **רצופין.** ד' אמות לכל (ח)הפחות: **אינו כרם.** אלא יער ומותר בכלאים: **רואין את האמצעיים כו'.** דכל העומד ליעקר כעקור דמי ומותרא היא גבי כלאים: **אלא לרב נחמן.** דסבירא ליה ט"ז כרבנן בשלמא מפוזרין ט"ז שמעינן ליה ממעשה דצלמון: ומשני **סברא הוא.** דח' הוו רצופין מדלר"ש הוי שיעורא דרצופין פלגא דמפוזרין לרבנן נמי פלגא דט"ז הוי רצופין: **אמר רבא הלכתא מד' אמות.** כעובדא דרעותא: **ועד ט"ז אמות.** כעובדא דצלמון. וכולה כרבנן קפסיק דסבירא (ג) במאי דפליגי פליגי ובמאי דלא פליגי לא פליגי בח' אמות מפוזרין דר"ש ואמרי ט"ז אבל ברצופין ד' אמות מודו ליה ולא נאמר מדלר' שמעון פלגא לרבנן נמי פלגא: **כמה יהו מקורבין כו'.** נראה בעיני דהוא הדין למקדיש אילנות דאיכא נמי האי שיעורא והך ברייתא דקתני גבי הקדש ממטע עשרה לבית סאה בשילהי המוכר את הבית (לעיל דף עב.) פליגא אהך ברייתא דלא שנא מוכר ממקדיש ואליה לדברי מתוספתא דבבא בתרא (פ"ד ה"ו) דקתני בתרוייהו ממטע י' לבית סאה: **שש עשרה אמות.** כלומר עד ט"ז אמות ולא ט"ז בכלל: **ואת האילנות.** קטנים: **לפיכך יבש האילן או נקצץ אין לו קרקע.** ליטע אחר במקומו: **ממקום קצר.** מגובה גזע האילן הוא מודד הט"ז אמות והד' אמות: **או ממקום רוחב.** סמוך לקרקע הוא עב. ואית דפתרי מקום קצר כל הגזע עד הענפים מקום רחב מקום הנופות הענפים שמרחיבין אילן ואילן ולא נהירא: **ת"ש.** דמן הביטוי הוא מודד: **הרכובה שבגפן.** גפן בחור מרכיבין בגפן זקן: **כשהוא מודד.** ד' אמות בינתיים כדי שיהו שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב: **עיקר השני.** פקק השני כדתניא(ט) בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה אבל לא מן העיקר הראשון שרחב יותר ולא מן השלישי שקצר הרבה אלא מן הביטוי והוא הדין לאילנות: **ג' בדי אילן.** אילן אחד מכר לו שיש לו שלש בדים מרוחקין זה מזה ד' אמות והעלה הקרקע שירטון ונראין בשעת מכירה כשלשה אילנות מי אזלינן בתר גוף האילן דמיניה קא רבו ואין לו קרקע או דלמא כיון דנפרשו כל אחד בקרקע קנה קרקע ואע"ג דמיחברי מתחת לקרקע. ואית דמוקמי לה בג' אילנות ומכר לו בד בכל אחד ולא נהירא דכיון דשייר לעצמו רוב (ד) כל בדי אילן ואילן שייר גם הקרקע לעצמו: **המבריך.** כופף אמצעית הגפן בקרקע ומכסהו בקרקע באמצעיתו וכשנשרש באמצעיתו חותכין עיקר הראשון ונעשו שתי גפנים: **ג' גפנים.** כשהובריכו בקרקע נעשו ו' והוי כרם דבכל ו' איכא שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב. והלכך נקט ג' דאינו יכול למצוא ה' גפנים בפחות מג' דשתי גפנים מוברכות לא הוו אלא ד': **ועיקריהן נראין.** כלומר שהשרישו: **מד' אמות ועד ח'.** כרבי מאיר ור"ש לעיל: **מצטרפין.** ואע"ג דכל שתי גפנים ינקי משורש אחד והוא הדין לשלש בדי אילן דקנה קרקע: **ואחד על המצר.** מי הויא הפלגה ולא מצטרף דלא דמי לשדה האילן ולא קנה קרקע או דלמא קנה: **ואת"ל דקנה שתים בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו מהו.** כגון שיש לו שני אילנות בקצה שדהו ויש לו עדיין אילן אחד שקנה בשדה חבירו הסמוך לאילנות הללו ויש לו גם הקרקע עם האילן:

בעי

זיל הב ליה כמלא בקר וכליו. פ"ה אי איכא כמלא בקר וכליו בין אילן לאילן זיל הב ליה ארעא ולפירושו לא מייתי רב יוסף ראיה אמאי דאקשי ליה אביי ויש ליישב דמייתי סייעתא לריש מילתיה דרב יוסף דמד' אמות לא הוו רצופין ואם כן ריש מילתיה דרב נחמן משבשתא היא ומדרישא ליתא סיפא נמי ליתא ועוד דעובדא דרבי יהודה כרבי שמעון אתיא ור"ש אית ליה מד' ועד ח' דלא מסתבר ליה לאוקמה דאתיא כרבנן ורבנן סברי מד' ועד ט"ז כדאמר בסמוך דסבר ליה מדלרבי שמעון פלגא לרבנן נמי פלגא ויש מפרשים אי איכא לכל אילן כמלא בקר וכליו דהיינו ח' אמות תן לו קרקע אבל בטפי הוו מפוזרים ורב יוסף שמיע ליה בהדיא מרב יהודה דלמעוטי יותר מח' אמות אתא שהן מפוזרין ולא למעוטי פחות מח' ולומר שהן רצופין ולכל הפירושין כמלא בקר וכליו לא נקטי אלא לשיעורא בעלמא ולא משום דצריך שיעור שיעבור לבקר וכליו דהא בדורא דרעותא בבבל הוה ובבבל שיעור בקר וכליו לא הוי אלא שתי אמות כדאמר בלא יחפור (לעיל דף כו.) ואע"ג דלענין הרחקה משדה חבירו (ה) חלקו בין בבל לארץ ישראל לענין רצופה דשמעתין אין חילוק מדע דאמר רב נחמן אמר שמואל דפחות מח' הוו רצופין ואילו לענין הרחקה לא בעינן אלא ד' אמות כדאמר בלא יחפור וקצת יש גמגום אמאי נקט האי לישנא(י): **אפי' הכי מעשה רב.** ואם תאמר ממעשה אין להוכיח כלום דשמא ביותר מח' נמי היו מתירים ומעשה שהיה כך היה וי"ל דסברא הוא דעל פי חכמים עשו וכל מה שהיו יכולין להתיר לו התירו:

כמה יהו מרוחקים ט"ז אמה הרי זה קנה קרקע כו'. ותימה דגבי מכר בט"ז לא חשיבי מפוזרים וקנה קרקע וגבי כלאים חשיבי מפוזרים דקתני לעיל כרם הנטוע על ט"ז אמה מותר להביא זרע לשם ויש לומר דגבי מכר מודדין אמות מצומצמות אבל אמות כלאים הן אמות שוחקות ואי אפשר שלא יהא יותר מט"ז לכך חשיבי מפוזרים והשתא הא דקאמר לעיל מד' ועד ח' וכן מח' ועד ט"ז הוי עד ועד בכלל:

הרכובה שבגפן כו'. לפ"ה דמפרש לשון הרכבה קשה חדא דבמשנת כלאים גרס הארכובה ועוד דלא איירי ההיא משנה בהרכבה כלל ועוד דמאי נפקא מינה בהך הרכבה לענין כלאים ונראה דארכובה היינו הברכה כאדם הכורע על ברכיו כן כורעין הגפן בארץ כשהוא זקן הרבה ומכסין אותו בקרקע באמצע כדי שתשתרש וקאמר דאין מודדין לענין כלאים אלא מעיקר השני ומדנקט לשון עיקר מוכח שמודדין ממקום רוחב:

רשות

מסורת הש"ס

א) לעיל כו. [ידף יח.], ב) כלאים פ"ד מ"ט, ג) [שבת כח. וש"נ], ד) לעיל לו: לקמן קב: ערובין ג: כלאים פ"ה מ"ב, ה) כלאים פ"ז מ"א, ו) שם מ"ב, ז) נ"א הפחות, ח) נ"א היותר, ט) [לעיל פ:], י) [וע' תוס' לעיל כו: ד"ה אבל כבבל],

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' בקר וכליו כמה הוי כיון: (ב) שם מי לא תנן והתנן ר"מ ור"ש אומרים אף הנוטע וכו' על שמונה אמות מותר: (ג) רשב"ם ד"ה ועד ט"ז וכו' דסבירא ליה במאי: (ד) ד"ה ג' בדי וכו' רוב בדי כל אילן: (ה) תוס' ד"ה זיל וכו' מפרש מכרי יש חילוק בין בבל וכו' אין חילוק ביניהן מדע:

* * *

מוסף רש"י

לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו. בין שדה הלבן בין שדה האילן, וטעמא כדי עבודת הכרם, שכשחורש את אילנותיו לא יהא צריך להכניס מחרישתו לתוך שדה חבירו (לעיל כו.). אא"כ הרחיק ממנה ד' אמות. מדמפרש טעמא כדי עבודת הכרם, שהיו חורשים הכרם במחרישה, וכן בשעת הבציר נותנין אותם בעגלות וצריך לכן מקום פנוי ד' אמות שלא תיכנס עגלת מחרישתו בקרקע חבירו (לעיל יח.). כרם הנטוע על פחות מד"א. שאין בין שורה לשורה ד' אמות (ערובין ג:) שאין בין שורה לשורה אלא ג' אמות (לעיל לז.). אינו כרם. ומותר לזרוע לשם (ערובין ג.) והמביא זרע לשם אינו לוקה משום לא תזרע כרמך כלאים ומותרין בהנאה (לעיל לז.). ורואים את האמצעיים. הנטועים בתוך ריוח הראוי להיות בין שורה לשורה (ערובין ג:). כאילו אינן. שורה בין שתי שורות רואין כאלו אינה והוו להו שש אמות בין שורה לשורה (לעיל לז:).

* * *

רבינו גרשום

בדורא. בשדה אילן שהיה נטוע מד' אמות ועד ח' ולא ח' בכלל ומכר האילנות לאחר ואתא לקמיה דרב יהודה ואמר ליה זיל הב ליה בין אילן לאילן כמלא בקר וכליו דהיינו ד' אמות כדי עבודתו מכלל דהכי חשיב שדה אילן אבל טפי לא חשיב שדה: הנוטע את כרמו [ח' אמות] על ח' אמות. שמניח ח' אמות ריוח בין שורה לשורה: מותר. דלא חשיב כרם אותה הרחקה ומותר להביא זרע לשם: אפי' הכי מעשה רב. ממעשה שהיה בצלמון טפי עיקר למילף: בשלמא רב יוסף. דאמר מד' עד ח' אמות ולא ח' אמות בכלל חשוב כרם אליבא דר' שמעון כדקתני במשנה זו ר"ש ור"מ אומרים הנוטע את כרמו על ח' וכו': שמעינן ליה. לר' שמעון דמפוזרין מח' אמות לא חשיב כרם שמעינן ליה רצופין. מפוזרין הא דאמרן. לעיל הנוטע את כרמו על ח' אמות דמפוזרין נינהו לא חשיב כרם ולהיכא דנטעינן רצופין נמי שמעינן ליה דלא חשיב כרם ומותר לזרוע הבינים דתני הנוטע וכו':

עין משפט נר מצוה

ס א מיי' פ"ז מהל' כלאים הל' ד סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף ד:

סא ב ג ד מיי' פכ"ד מהל' מכירה הל' [ג] ד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רטו סעיף ז:

סב ה מיי' פ"ח מהל' כלאים הל' יד סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף סד:

סג ו מיי' פכ"ד מהל' מכירה הל' א סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רטו סעיף ז:

סד ז מיי' פ"ו מהלכות כלאים הל' ט ועיין בהשגות ובכסף משנה סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף כ:

סה ח מיי' פכ"ד מהל' מכירה הל' ד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רטו סעיף ז ועיין ט:

* * *

רבינו גרשום (המשך)

דהיינו שיעור גדול מהני שיעורין. אם נטעינן הכי הוי כרם אבל פחות מד' אמות הויין (מפוזרין) [רצופין] ולא חשיב כרם ולא קנה קרקע פחות מיכן מד' אמות ויותר מט"ז והוא הדין נמי לשדה אילן: בעי ר' ירמיה. כשהלוקח מודד מד' אמות ועד ט"ז אמות ממקום קצר הוא מודד היינו סמוך לענפים היכא דמתחיל להקליש ולהתקצר ויש לו ללוקח פחות מן הקרקע. או דלמא ממקום רחב מודד דהיינו סמוך לעיקרן מקום שהאילן עב יותר ויש לו יותר קרקע: הרכובה שבגפן. כגון שמרכיבין גפן בחור בגפן זקן. שכשמזקין הגפן קוצצו בעל הבית סמוך לקרקע ועושה למעלה במקום חתך חור במקדח ומרכיב לשם גפן בחור ועכשיו כשהוא מודד הכרם שתים כנגד שתים ואחד יוצא זנב הנוטע על ארבע אמות אינו מודד אלא מעיקר השני הבחור היינו ממקום קצר. והפשיט לך שהא: בעי ר' ירמיה מכר לו ג' בדי אילן. בג' אילנות מהו שיצטרפו ויש לו קרקע. מי אמרי' הואיל דג' אילנות נינהו מצטרפין וקנה הקרקע או דלמא הואיל ולא אילנות ממש נינהו כי אם בדין לא מצטרפין ולא קנה הקרקע. ואית דאמרי הכי בעי מכר לו ג' בדין שעלו מגזע אחד וביניהן שיעורין הפסקת עשר שנראין כג' אילנות מי אזלינן בתר דנראין או בתרה דגזע: ת"ש המבריך ג' גפנים בארץ. כמו שעושים בני אדם להרחיב הכרם חופרין בקרקע וכופין גפן שלמה באמצע ונוטעין אותה כפופה בארץ חפירה ובשורשין שלמטה פוסקין אותה מכנה הראשון ואז שני ראשי' למעלה נזקפין. והיינו ועיקריהן נראין. כלומר ראשיהן נראין מבחוץ ובאמצע במקום כפיפה נקלטת בארץ. ר' אלעזר בר' צדוק אומר רואין אם יש ביניהם של גפנים למעלה מן הארץ ריוח מד' אמות ועד ח' דלאו רצופין נינהו בתוך ד' מצטרפין וחשיב כרם ואי לא לא מצטרפין. הכי נמי אם יש ריוח מד' אמות ועד ח' בהנהו בדים מצטרפין ויש לו קרקע. ואם לאו אין מצטרפין, ולהכי נקט ג' גפנים דהיינו כרם. ב' כנגד ב' ואחד יוצא זנב דראשיהן

אליבא דרבנן מפוזרין שמעינן להו. דלהיכא דנטעינן מפוזרין מט"ז לא חשוב כרם כההוא מעשה דצלמון שהיה ואמרו חכמים [illegible]

דג' גפנים הללו היינו ו' אבל מפני דלא סגי בלאו הכי היכא דמבריך ג' ועולות לו' ולא מצי לאימור המבריך ב' גפנים דהא ליכא שיעור [illegible]